

redning angående mängden af i Sverige förekommande malmer, samt angående befintligheten af stenkol och andra nyttiga mineralier.

Stockholm den 24 januari 1907.

Douglas.

N:o 18.

Af herr **Bergström**, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag till åstadkommande för statens räkning af ett järnverk vid den blifvande inlandsbanan.*

Dagens lösen för hvarje parti, ja nästan för hvarje partimedlem är *nationell samling* för tillgodoseende af i synnerhet ekonomiska intressen, och dock torde knappast i någon tid meningarna varit mera delade, meningsbrytningarna mera skarpa och orubbligheten af tron på den egna meningens enda lyckliggörande verkan större. Jag vill ej inlåta mig på en analys af orsakerna till dessa motsägelser, utan endast konstatera den enorma tillgång på kraft och energi hos nationen, som nu härigenom förslösas och som i hufvudsak förslösas på att dela och förbruka de tillgångar, hvilka förfäders arbetsamhet, försakelser och omtankan lämnat oss i arf, i stället för att användas på att skapa nya tillgångar på sådant sätt och af sådan beskaffenhet, att de komma såväl den ena som den andra till godo utöfver den mer eller mindre berättigade arfsandelen.

Ser man förhållandena så, framställer sig själfmant den frågan, om det icke finnes någon verksamhet, neutral i förhållande till pågående strider och rådande intressen, på hvilken åtminstone någon del af dessa krafter kunde öfverflyttas, som skapade tillgångar gemensamma för na-

tionen i sin helhet, och på hvilken således också allas öfverskjutande krafter och energi enigt och med tillfredsställelse kunde koncentreras?

Det vore ju förmätet af mig att tänka, det jag skulle kunna gifva uppslag till lösningen af ett dylikt spörsmål. Äfven om jag själf vore lifligt öfvertygad härom, så måste jag likväl förutsätta, att det finnes andra, som ha olika uppfattning, oaktadt jag ej heller för min del kan göra anspråk på att vara fri från inverkan af den tidsströmning, som har så stora svårigheter att ge erkännande åt andras meningar. Emellertid anser jag det vara min plikt, i förhållande till den öfvertygelse jag har, att framlägga ett förslag till den kraft och verkan det hafva kan.

Betrakta vi nationen som en enhet, således ej från något enskildt partis eller enstaka individers intressesynpunkt, så är det ju uppenbart, att ju mindre penningar landet behöfver lämna ut, eller ju mera det kan taga in utan rubbade af inre ekonomiska förhållanden i öfrigt, ju mera stärka vi och förbättra vi vår ekonomiska ställning i sin helhet. Med andra ord: en förbättrad handelsbalans är till det helas fördel. Att anordna så, att det helas fördel också kommer hvar och en till godo är en sekundär åtgärd.

Ser man nu i statistiken på de faktorer, som betinga handelsbalansen, så skall man finna, att år 1905 bland annat importerades:

56,436	ton järnvägsskenor,
10,097	» oförtent plåt,
20,469	» rör och rördelar samt
2,208	» järnvägsaxlar.

Summa 89,210 ton gröfre järngods förutom 46,288 ton tackjärn.

För det ändamål, som härmed afses, torde det tills vidare vara nog att antaga ett medelpris på detta importjärn, med undantag af tackjärnet, af 100 kronor pr ton och alltså ett importvärde af cirka 9,000,000 kronor. För tillverkningen af en motsvarande kvantitet järn inom landet åtgår visserligen i rundt tal 200,000 ton järnmalm, med ett värde af 2,000,000 kronor, hvarmed vår export skulle komma att minskas, om en dylik tillverkning här komme till stånd, men med våra malmtillgångar och brytningsmöjligheter kan malm erhållas för den inhemska förädlingen utan nedbringande af exporten, och sålunda handelsbalansen förbättras med hela beloppet.

Genom anläggande af ett järnverk för tillverkning af sådant järn, som nu importeras, rubbar man ej i minsta mån den förut inom landet befintliga järntillverkningen, i synnerhet om verket baseras på norrlands-

malmer, hvilket ju nästan är det enda möjliga, och om det förlägges så, att det ej konkurrerar med de befintliga järnverken om bränsle.

På grund af den erfarenhet man i allmänhet har om att enskild företagsamhet bättre kan ekonomiseras än statens, torde nog första tanken med afseende på ett dylikt järnverk vara, att det bör åstadkommas på enskildt initiativ och med privata medel, men dels har man nog erfarenhet om god ekonomisk organisation och ledning af produktionsföretag äfven i statens händer, såsom exempelvis vid järnvägarnas reparationsverkstäder, dels skulle det utan tvifvel medföra många och betänkliga olägenheter, ja vådor af att företaget blefve af enskild natur.

Till en början synes tillverkningskvantiteten ej större, än att det just för ett godt ekonomiskt resultat är lämpligt koncentrera den vid ett enda verk. Staten är största förbrukaren af tillverkningen, och om företaget är privat och utan konkurrens, skall det oupphörligen försöka skaffa sig fördelar på statens bekostnad. Om dessa fördelar, i öfverpris m. m., också ej skulle kunna blifva af synnerligt stor ekonomisk betydelse, så föranleder dock denna sträfvan, på det sätt man af erfarenheten kan antaga att den kommer att bedrifvas, moraliska följder, som från statsmakternas sida såvidt möjligt böra förekommas. Och de rena förlusterna kunna också bli stora nog. För att minst möjligt störande inverka på förut befintlig verksamhet synes det, då ej vidare utredning föreligger, som om ett dylikt järnverks naturliga läge borde bli i Norrland utefter den tilltänkta inlandsbanan och i statens nu med afseende å bränsletillgångarna otillgodogjorda skogsområden. Ett järnverk där i enskilda händer skulle i vissa afseenden få monopol på statens skogstillgångar, skulle öfva väsentligt inflytande på statskogarnas afkastning och kunna i hög grad verka hinderligt på skogskulturen. Hvad blott detta skulle orsaka staten för förluster är nog omöjligt att till siffran bestämma, men sannolikt uppgå till belopp, som skulle väsentligt öfverstiga förlusten genom ett mindre lämpligt handhafvande af järnverket i statens händer, om sådant behöfde befaras.

För ett enskildt bolag eller enskild person att starta ett dylikt företag är ej heller utan betänkligheter, som rent af kunna verka hinderligt på företagets tillkomst, äfven om detta i öfrigt skulle finnas förmånligt. Ett järnverk af den beskaffenheten kan ej ha i sina egna händer att ordna bränslefrågan på fullt för detsamma betryggande sätt, och det är ej heller oberoende af malmtillgången, hvilket staten bör vara, ej minst genom på statens marker däruppe befintliga, ännu på grund af gällande inskränkning i inmutningsrätten oexploaterade förekomster. För den händelse järnverket befunne sig i enskild ego, skulle

också utan tvifvel energiska försök göras från utländska karteller i samma tillverkningsbransch att genom nedtryckande af sina priser, särskildt på den svenska marknaden, bringa företaget på obestånd, och försök i den vägen skulle så mycket säkrare komma att göras, som de hade utsikt att lyckas. Vore företaget åter i statens händer, vore all sannolikhet för att dylika försök skulle bekomma dem själfva illa, och järnverkets ekonomi skulle ej utsättas för dylikt illojalt och störande inflytande.

En annan sak, som äfvenledes talar för att staten nu tager ett dylikt företag om hand, är, att järntillverkningen efter allt att döma befinner sig i en brytningsperiod, som för en kvantitativ utveckling af järnhandteringen hos oss kan vara af afgörande inflytande och som sålunda i nationalekonomiskt afseende är af utomordentlig vikt. Staten har de bästa och mest mångsidiga krafterna för att göra sig den nya utvecklingen till godo och att inleda den på vägar, som lända de nationella intressena till största gagn, på så sätt att den tillvaratager oanvända resurser — och sådana hvarpå vi särskildt ha god tillgång. Jag tänker därvid närmast på våra malmers höga järnhalt och fosforrikedom, på vattenkraften — och på torfmossarna jämte skogsaffallet som bränsle.

Ett dylikt järnverk skulle kunna bryta väg för enskild företagsamhet, som förädlade hela vår malmbrytning och som tillgodogjorde skogsaffall, mossar och vattenkraft äfven i andra delar af landet. Med hänsyn till det nationella oberoendet kan tillvaron af järnverket i statens händer knappast öfverskattas, då det, fortare än på annat sätt åstadkommet och tryggare i förhållandena till konjunkturer m. m., kunde förse hela landet med dess behof af råmaterial för såväl landkommunikationerna som flottan och då dess naturliga belägenhet blefve sådan, att det in i det sista vore skyddadt för militära åtgärder utifrån. Ett lämpligt läge för ett dylikt verk synes mig vara Harsprånget genom sin närbelägenhet till malmerna, sin stora krafttillgång, sitt läge i förhållande till statsskogarna, omgifningens rikedom på mossar samt att inlandsbanan, vår bäst skyddade trafikled, där i alla händelser torde böra framdragas. Naturligtvis hindrar ej detta, att vid en utredning ännu lämpligare platser kunna påvisas.

Ehuru det icke för mig är sannolikt, kan det likväl vara möjligt, att frågan är för tidigt väckt och att en utredning kommer att visa, att ett företag af den beskaffenhet, som här är i fråga, ej är af den betydelse och lämnar de fördelar som antydts. Äfven om detta skulle blifva resultatet, så vågar jag dock hysa den bestämda åsikten, att en

utredning, verkställd af opartiska och sakkunniga, medför fördelar, som väl motsvara kostnaderna för densamma. Att utredningen afser ett nytt produktivt företag borde väl också tala för detsamma, i tider då en sådan massa utredningar pågå i improduktiva riktningar.

På grund af hvad jag sålunda anført vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen behagade besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående åstadkommande för statens räkning vid den blifvande inlandsbanan af ett järnverk, afsedt att af norrlandsmalmer och med inhemskt bränsle samt med tillhjälp af elektrisk kraft åstadkomma sådana förnödenheter för våra järnvägar, vår flotta och våra befästningar, såsom räls och plåt m. m. jämte, om det låter sig göra, gjuttackjärn, som nu importeras — ett järnverk, till en början afsedt för en produktion af 100,000 ton, men med möjlighet att producera dubbla kvantiteten; samt att Kungl. Maj:t till Riksdagen snarast måtte inkomma med de yttranden eller förslag, hvartill utredningen kan föranleda.

Stockholm i januari 1907.

Alb. Bergström.

I motionens syfte instämma:

John Bernström.

Aug. Weinberg.

Gottfr. Olsén.
